

УНІВЕРСАЛЬНІ ТА ЕТНОСПЕЦИФІЧНІ РЕСУРСИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ- ІНОЗЕМЦІВ

Borysova A.O. Universal and ethnically specific resources of cross-cultural adaptation of students-foreigners / A.O. Borysova // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 28. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 55–66.

А.О. Борисова. Універсальні та етноспецифічні ресурси міжкультурної адаптації студентів-іноземців. У статті проаналізовано проблеми міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання. Виявлено зміст процесу міжкультурної адаптації, її прояви та результати, зовнішні та внутрішні фактори успішності. Визначено, що навіть за сприятливим поєднанням усіх умов процес міжкультурної адаптації може призводити до низки негативних ефектів. Показано, що найпоширенішим негативним ефектом переїзду в іншу країну є культурний шок. Розглянуто вплив культурного шоку на етнопсихологічний статус студентів-іноземців. Виявлено, що найпоширенішим наслідком негативного впливу культурного шоку на етнопсихологічний статус є порушення етнічної ідентичності та зниження етнічної толерантності. Зроблено висновок про те, що зазначені особливості перебігу міжкультурної адаптації студента-іноземця дозволяють віднести її до складних життєвих ситуацій. Здійснено теоретичний аналіз проблеми особистісних ресурсів подолання складних життєвих ситуацій. Обґрунтовано теоретичну модель особистісних ресурсів міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання. Виділено універсальні та етноспецифічні ресурси у структурі цієї моделі. Сформульовано положення, що до універсальних ресурсів міжкультурної адаптації належать життестійкість, толерантність до невизначеності, здатність до конструктивного копіngu, до етноспецифічних – позитивна етнічна ідентичність та етнічна толерантність. Проведено емпіричне дослідження, в результаті якого доведено, що найбільш успішні стратегії міжкультурної адаптації пов'язані з високим рівнем життестійкості, толерантності до невизначеності, конструктивними копінг-стратегіями, позитивною етнічною ідентичністю та етнічною толерантністю.

Ключові слова: студенти-іноземці, міжкультурна адаптація, особистісні ресурси, життестійкість, толерантність до невизначеності, копінг, етнічна ідентичність, етнічна толерантність.

А.А. Борисова. Универсальные и этноспецифические ресурсы межкультурной адаптации студентов-иностранцев. В статье проанализированы проблемы межкультурной адаптации студентов-иностранцев в стране обучения. Выявлено содержание процесса межкультурной адаптации, ее проявления и результаты, внешние и внутренние факторы успешности. Определенно, что даже при благоприятном сочетании всех условий, процесс межкультурной адаптации может вызывать ряд негативных эффектов. Показано, что самым распространённым негативным эффектом является культурный шок. Рассмотрено влияние культурного шока на этнопсихологический статус студентов-иностранцев. Выявлено, что самым распространённым последствием негативного влияния культурного шока является нарушение этнической идентичности и снижение этнической толерантности. Сделан вывод о том, что отмеченные особенности протекания межкультурной адаптации позволяют отнести её к сложным жизненным ситуациям. Осуществлён теоретический анализ проблемы личностных ресурсов преодоления сложных жизненных ситуаций. Обоснована теоретическая модель личностных ресурсов межкультурной адаптации студентов-иностранцев. Выделены универсальные и этноспецифические ресурсы в структуре этой модели. Сформулировано положение, что к универсальным ресурсам межкультурной адаптации принадлежат жизнестойкость, толерантность к неопределённости, способность к конструктивному копингу, к этноспецифическим – позитивная этническая идентичность и этническая толерантность. Проведено эмпирическое исследование, в результате которого доказано, что наиболее успешные стратегии межкультурной адаптации связаны с высоким уровнем жизнестойкости, толерантности к неопределённости, конструктивными копинг-стратегиями, позитивной этнической идентичностью и этнической толерантностью.

Ключевые слова: студенты-иностранцы, межкультурная адаптация, личностные ресурсы, жизнестойкость, толерантность к неопределённости, копинг, этническая идентичность, этническая толерантность.

Постановка проблеми. Найважливішою проблемою сучасної педагогічної психології залишається визначення соціально-психологічних та особистісних факторів успішності пристосування студентів до умов навчання та інших аспектів свого перебування у виші. Найбільш гостро це питання постає у галузі визначення чинників та механізмів сприяння соціально-психологічної адаптації до навчального процесу та супутніх йому обставин в іноземних студентів, які приїждять в Україну з метою отримання вищої освіти. Кожний з цих студентів стикається з необхідністю проходження досить складного процесу, як мінімум, подвійної адаптації: не тільки до умов навчання в обраному навчальному закладі, але й, в першу чергу, до нових для себе соціокультурних особли-

востей, притаманних країні навчання. Отже, важливим аспектом забезпечення якості навчально-виховного процесу щодо цієї категорії студентів є визначення умов успішності їх міжкультурної адаптації на усіх етапах навчання та перебування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжкультурна адаптація сьогодні вивчається як окремий аспект соціально-психологічної адаптації – процесу та результату пристосування особистості до нових (змінених) соціальних умов. Т. Стефаненко визначає, що за умов успішного завершення цього процесу «людина досягає відповідності (сумісності) із новим культурним середовищем, приймаючи його традиції як свої власні та діючи у відповідності до них» [3, с. 326].

Навіть за сприятливим поєднанням зовнішніх і внутрішніх факторів, процес міжкультурної адаптації досить часто призводить до виникнення в іноземних студентів фізичних і психічних негараздів, які позначають запропонованим К. Обергом поняттям «культурний шок». Проявами цього психічного феномена, що зумовлюється виниклим на рівні свідомості та підсвідомості конфліктом культурних норм, є: підвищена напруга, пов'язана з зусиллями, потрібними для досягнення успішної соціально-психологічної адаптації; відчуття втрати (рідних, друзів, статусу, власності та ін.); відчуття відстороненості представників нової культури, знедоленості внаслідок неприйняття оточуючими; дисбаланс у рольовій сфері (розумінні соціальних ролей, рольових очікуваннях, цінностях, почуттях та самоідентифікації); безпредметна тривога, здивування, навіть відраза та обурення від визначених культурних розбіжностей; відчуття безпорадності, соціальної неадекватності, безпомічності, нездатності впоратися з новим середовищем [4].

Переживання культурного шоку в процесі міжкультурної адаптації здійснює суттєвий тиск на такі важливі складові етнопсихологічного статусу особистості, як етнічна ідентичність та етнічна толерантність. Криза ідентичності, на думку Г. Солдатової, є найпоширенішим наслідком неможливості конструктивного подолання культурного шоку в процесі міжкультурної адаптації. Її типові форми: етніцизм, етнічна індиферентність, етнологізм, етноізоляціонізм, етнофанатизм [2]. Послаблення толерантності (інтолерантність), за визначенням Л. Почебут, є «проявом нетерпимості у ставленнях та поведінці людини при взаємодії з іншими людьми» [1, с. 134].

Зазначені обставини та особливості перебігу міжкультурної адаптації студентів-іноземців дозволяють віднести її до склад-

них життєвих ситуацій, що зумовлює актуальність проблеми визначення особистісних ресурсів її швидкого та ефективного подолання.

Метою нашого дослідження була побудова теоретичної моделі структури особистісних ресурсів міжкультурної адаптації та емпірична перевірка її взаємозв'язків із показниками успішності пристосування студентів-іноземців до нових культурних умов.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ситуація міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання через свої соціально-психологічні характеристики відповідає особливостям, так званих, складних життєвих ситуацій. Отже, на першому етапі побудови теоретичної моделі особистісних ресурсів міжкультурної адаптації студентів-іноземців в країні навчання було визначено, що в її основі мають бути найбільш універсальні (необхідні будь-якій людині незалежно від соціально-демографічних характеристик, етнокультурної приналежності, виду діяльності та обставин життя) ресурси подолання складних життєвих ситуацій:

- життєстійкість (*hardiness*) – здатність особистості витримувати складні ситуації при збереженні власної збалансованості та успішності діяльності (С. Мадді);
- здатність до конструктивного копінгу – поведінки, спрямованої на активну взаємодію із ситуацією (на її контроль, зміну або пристосування), внаслідок чого досягається подолання стресу в складних життєвих обставинах (С. Нартова-Бочавер);
- толерантність до невизначеності – здатність до прийняття важливих рішень, побудови планів і їх реалізації за умов непередбачуваності результатів та нестачі важливої інформації (С. Баднер).

Зазначені особистісні якості було покладено в основу теоретичної моделі ресурсів міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання. Іншою складовою цієї моделі визначено особистісні якості, що входять до структури етнопсихологічного статусу людини:

- етнічну ідентичність – «результат когнітивно-емоційного самовизначення індивіда у соціальному просторі щодо багатьох етносів... не тільки усвідомлення, але й оцінювання, переживання своєї приналежності до етносу» [3, с. 234–235];
- етнічну толерантність – терпимість до чужих переконань, вірувань, поведінки, яку людина виявляє щодо нового для себе етнокультурного середовища [1].

Отже, теоретична модель особистісних ресурсів міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання, визначена у дослідженні, містить універсальну та етноспецифічну складові. До універсальної віднесено життестійкість, здатність до конструктивного копінгю, толерантність до невизначеності, до етноспецифічної – етнічна ідентичність та толерантність.

З метою емпіричної верифікації створеної теоретичної моделі було проведено дослідження взаємозв'язків визначених особистісних ресурсів і показників успішності міжкультурної адаптації іноземних студентів.

В якості досліджуваних взяли участь 214 іноземних студентів віком 19–25 років, громадян Китаю, країн Африки, арабських країн і країн сходу колишнього СРСР. Дослідження проводилося в державних навчальних закладах IV рівня акредитації м. Харкова.

Для діагностики особистісних ресурсів подолання складних життєвих ситуацій було використано такі методики: коротка версія тесту життестійкості (М. Кузнецов та ін.), створена на базі методики Д. Леонтєва та О. Расказової; опитувальник копінг-стратегій К. Кравера та ін. в адаптації О. Расказової, Т. Гордеєвої, Є. Осіна; опитувальник толерантності до невизначеності С. Баднера, адаптований Г. Солдатовою.

Складові етнопсихологічного статусу особистості іноземних студентів вивчалися за допомогою методики вимірювання вираженості етнічної ідентичності Дж. Фінні, опитувальника для діагностики типів етнічної ідентичності Г. Солдатової, методики «індекс толерантності» Г. Солдатової.

Показники перебігу процесу міжкультурної адаптації досліджено за допомогою опитувальника адаптації особистості до нового соціокультурного середовища Л. Янковського, у варіанті, призначеному для оцінки пристосування іноземців у країні перебування.

Для оцінки взаємозв'язку показників перебігу міжкультурної адаптації з особистісними ресурсами подолання складних життєвих ситуацій та етнопсихологічними характеристиками досліджуваних було проведено кореляційний аналіз.

На першому етапі статистичного аналізу результатів емпіричної верифікації теоретичної моделі особистісних ресурсів міжкультурної адаптації було оцінено взаємозв'язки показників адаптації іноземних студентів до нового соціокультурного середовища (за тестом Л. Янковського) з особистісними ресурсами по-

долання складних життєвих ситуацій. Статистично значущі коефіцієнти кореляції наведено в табл. 1–2.

Таблиця 1

Показники взаємозв'язку (r_{xy}) характеристик міжкультурної адаптації з життєстійкістю та толерантністю до невизначеності

Показники адаптації за тестом Л. Янковського	Життєстійкість				Інтолерантність до невизначеності*			
	Залученість	Контроль	Прийняття ризику	Загальна	Новизна	Складність	Нерозв'язність	Загальна
Адаптивність	0,323****		0,224***	0,197***	-0,276****	-0,331****	-0,282****	-0,298****
Конформність	-0,354****	-0,241****		-0,265****	0,143**	0,139**		
Інтерактивність	0,321****	0,367****	0,284****	0,305****		-0,256****	-0,295****	-0,203***
Депресивність	-0,141**	-0,153**		-0,139**	0,207***	0,354****	0,421****	0,325****
Ностальгія	-0,195***	-0,264****		-0,202***	0,317****		0,225****	0,198***
Відчуженість	-0,215***					0,165**	0,154**	

Примітки: * – відповідно до своїх процедурних особливостей, опитувальник толерантності до невизначеності С. Баднера визначає інтолерантність; ** – $p < 0,05$; *** – $p < 0,01$; **** – $p < 0,001$.

Результати статистичного аналізу, наведені у табл. 1, показують наявність тісних взаємозв'язків між показниками соціокультурної адаптації іноземних студентів до нового соціокультурного середовища та їх життєстійкістю і толерантністю до невизначеності.

Вираженість адаптивного стилю соціокультурної адаптації пов'язана з більшістю оцінок життєстійкості та толерантності до невизначеності. Такий зв'язок є досить очікуваним та зрозумілим, оскільки високі оцінки за адаптивним стилем свідчать про високий рівень активності, впевненості у стосунках з оточуючими, активності в плануванні та реалізації планів, задоволеністю власним соціальним становищем. Зрозуміло, що студенти з такими характеристиками також є впевненими у своїй здатності витримувати напругу складних життєвих ситуацій, підтримувати психічний баланс і продуктивність діяльності в нових та незвичних умовах.

Конформний стиль адаптації до нових соціокультурних умов виявився зворотно пов'язаним із більшістю показників життєстійкості та толерантності до невизначеності (див. табл. 1). Низькі оцінки цих особистісних ресурсів подолання складних життєвих ситуацій виявляються у небажанні залучатися до активної участі в перебігу складних життєвих подій (шкала «залученість» тесту життєстійкості), невпевненості у здатності контролювати події та самостійно приймати рішення (шкала – «контроль» тесту життєстійкості), загальній нездатності витримувати стресові ситуації (загальна оцінка життєстійкості), неприйняття нової та незвичної інформації (шкала «новизна» опитувальника толерантності до невизначеності); нетерпимості до складних обставин (шкала «складність»). Отже, цілком зрозуміло, що для іноземних студентів із такими особливостями властивими є орієнтація на соціальне схвалення, потреба в приналежності до інших людей, підвищена залежність від групи, прагнення за будь-яких обставин підтримувати позитивні стосунки з оточуючими.

Майже усі показники життєстійкості та толерантності до невизначеності зворотно корелюють із депресивним стилем соціокультурної адаптації (табл. 1). Отже, низький рівень здатності протистояти складним, новим, незвичним, непрогнозованим ситуаціям поєднується з песимістичним світосприйняттям, відчуттям безпорадності та безперспективності, переживанням провини, сумнівами, тривогою, неприйняттям себе та інших людей, пригніченістю та спустошеністю.

Низький рівень життєстійкості та толерантності до невизначеності, як виявилось, пов'язаний із таким стилем соціокультурної адаптації, як ностальгія. Такі результати є також цілком очікуваними, оскільки для цього стилю притаманним є відчуття внутрішнього розладу та спустошеності через роз'єднання зі звичними культурними цінностями, переживання нудьги та спустошеності, безпорадності, нездатності знайти нові культурні орієнтири.

Найменш пов'язаним із життєстійкістю та толерантністю до невизначеності виявився відчужений стиль соціокультурної адаптації. Дані табл. 1 показують, що неприйняття норм і цінностей нового соціуму, несприйняття себе та оточуючих, відчуття ізольованості та безпорадності пов'язані з низькими оцінками залученості як компонента життєстійкості та нездатністю витримувати напругу складних і нерозв'язних ситуацій, що є проявами інтолерантності до невизначеності.

Таблиця 2

Показники взаємозв'язку (r_{xy}) характеристик міжкультурної адаптації зі стратегіями копінг-поведінки

Стратегії копінг-поведінки*	Показники адаптації за тестом Л. Янковського					
	Адаптивність	Конформність	Інтерактивність	Депресивність	Ностальгія	Відчуженість
1. АП	0,282***	-0,215***	0,315***	-0,310***	-0,324***	-0,298***
2. ПЛ	0,389***		0,301***	-0,215***		-0,176**
3. ПКД	0,198***					
4. СП						
5. ПСПІ	0,154**	0,351***	0,282***			-0,415***
6. ПСПЕ		0,222***				-0,163**
7. КЕ				0,255***	0,198**	
8. ППОС	0,289***		0,224***	-0,215***	-0,301***	-0,229***
9. ЗП	-0,215***		-0,209***		0,197***	
10. ПР						0,153**
11. ЗР	-0,199***			0,298***	0,241***	0,144**
12. ВЗ	-0,144**			0,294***		
13. ГМ			0,274***	-0,139**		
14. ПВП	-0,298***		-0,309***		0,242***	0,187***
15. МВП		0,319***		0,222***		0,272***

Примітки: * стратегії копінг-поведінки: 1 – активне подолання; 2 – планування; 3 – пригнічення конкуруючої діяльності; 4 – стримування подолання; 5 – пошук соціальної підтримки інструментального характеру; 6 – пошук соціальної підтримки з емоційних причин; 7 – концентрація на емоціях; 8 – позитивне переформулювання та особистісне зростання; 9 – заперечення; 10 – прийняття; 11 – звернення до релігії; 12 – використання «заспокійливих» засобів; 13 – гумор; 14 – поведінковий відхід від проблеми; 15 – мисленевий відхід від проблеми.

** – $p < 0,05$; *** – $p < 0,01$; **** – $p < 0,001$;

Дані, наведені у табл. 2, показують наявність суттєвих кореляцій між особливостями соціокультурної адаптації іноземних студентів та їх схильністю до обрання тих чи інших стратегій долаючої поведінки. Цілком очікувано виявилось, що найбільш продуктивні стратегії пристосування до нових культурних умов утворили зв'язки із конструктивними (активними, прямими та просоціальними) копінг-стратегіями. Так, адаптивний стиль адаптації притаманний студентам, які обирають активні та прямі дії (шкала «активне подолання»), планують свою поведінку та розробляють стратегії перетворення складних ситуацій (шкала «планування»), уникають відволікання на інші види активності з метою зосередження уваги на розв'язанні проблеми (шкала «при-

гнічення конкуруючої діяльності»), прагнуть до отримання поради, інформації або допомоги (шкала «пошук соціальної підтримки інструментального характеру»), намагаються переосмислювати складні ситуації в позитивному ракурсі (шкала «позитивне переформулювання»). Адаптовані студенти-іноземці також уникають таких малопродуктивних стратегій перетворення складних ситуацій, зокрема звертання до релігії, використання заспокійливих засобів і пасивна поведінка (поведінковий відхід від проблеми).

Подібні кореляції з особливостями обрання копінг-стратегій виявляють оцінки іноземних студентів за схильністю до інтерактивного стилю соціокультурної адаптації (табл. 2). Визначені розбіжності стосуються здатності до використання гумору як стратегії подолання та відсутності зв'язків із прагненням до пригнічення конкуруючої діяльності, несхильністю звертатися до релігії та використання заспокійливих засобів.

Конформність (прагнення до соціального схвалення та залежність від оточуючих людей у перебігу соціокультурної адаптації в країні навчання) притаманна студентам-іноземцям із такими особливостями поведінки у складних ситуаціях як ухилення від активного перетворення обставин (зворотний зв'язок з оцінками за шкалою «активне подолання»), пошук інструментальної та емоційної соціальної підтримки, мисленевий відхід від проблеми (використання фантазування та інших видів пізнавальної активності з метою відволікання від проблем).

Аналіз взаємозв'язків деструктивних стратегій пристосування до нових соціокультурних умов з особливостями копінг-поведінки показав нездатність іноземних студентів із високими показниками депресивності, ностальгії та відчуження до використання активних, прямих, просоціальних стратегій подолання складних життєвих ситуацій (див. табл. 2).

На другому етапі статистичної обробки результатів емпіричного дослідження було оцінено взаємозв'язок показників адаптації студентів-іноземців до нового соціокультурного середовища з їх етнічною ідентичністю та етнічною толерантністю. Значущі коефіцієнти кореляції наведено в табл. 3.

За результатами, наведеними в табл. 3, можна зазначити наявність значущих взаємозв'язків між етнічною ідентичністю і етнічною толерантністю студентів-іноземців та особливостями їх міжкультурної адаптації у країні навчання. Оскільки найбільш продуктивними стратегіями пристосування до нового соціокультурного середовища слід вважати адаптивність та інтерактивність, то предикторами успішності міжкультурної адаптації є

наявність таких особливостей етнопсихологічного статусу студентів іноземців, як усвідомлення себе представником власного етносу (когнітивний компонент етнічної ідентичності) з позитивною емоційною оцінкою цієї приналежності (афективний компонент); нормальний тип ідентичності (поєднання позитивного ставлення до власного народу з позитивним ставленням до інших етносів) та етнічна толерантність (терпиме поважне ставлення до представників інших етнічних груп, конструктивні установки на міжкультурну взаємодію).

Таблиця 3

Взаємозв'язок (r_{xy}) характеристик міжкультурної адаптації з показниками етнічної ідентичності та толерантності

Показники адаптації за тестом Л. Янковського	Вираженість етнічної ідентичності		Типи етнічної ідентичності						Етнічна толерантність
	Когнітивний компонент	Афективний компонент	Етніцизм	Етнічна індиферентність	Норма	Етногеоїзм	Етноізоляціонізм	Етнофанатизм	
Адаптивність	0,323**	0,299**			0,378**		-0,224*	-0,354**	0,298**
Конформність	-0,342**	-0,331**	0,292**			-0,219*	-0,316**	-0,309**	
Інтерактивність		0,254**			0,394**		-0,398**	-0,293**	0,263**
Депресивність		-0,278**	0,215*		-0,367**				
Ностальгія	-0,423**	-0,325**	0,294**	0,263	-0,244**				-0,315**
Відчуженість	-0,278**	-0,259**			-0,341**	0,312**	0,392**	0,397**	-0,298**

Примітки: * – $p < 0,01$; ** – $p < 0,001$.

Деструктивні типи етнічної ідентичності (етноізоляціонізм та етнофанатизм), як і низький рівень етнічної толерантності, пов'язані з ностальгічним та відчуженим стилями соціокультурної адаптації, що є прогностично несприятливими з точки зору успішності навчання та психічного і фізичного благополуччя студентів-іноземців взагалі.

Висновки. У дослідженні обґрунтовано теоретичну модель особистісних ресурсів міжкультурної адаптації студентів-іноземців. У структурі цієї моделі виділено універсальні та етноспецифічні ресурси міжкультурної адаптації. Результати емпірич-

ної верифікації визначених теоретичних положень дозволяють дійти таких висновків:

- найбільш конструктивні та прогностично успішні стилі пристосування до нового середовища у процесі міжкультурної адаптації (адаптивність та інтерактивність) пов'язані з високим рівнем життєстійкості та толерантності до невизначеності студентів-іноземців;
- найбільш продуктивні стратегії пристосування до нових культурних умов також пов'язані з конструктивними (активними, прямими та просоціальними) копінг-стратегіями, такими, як активне подолання, планування, пригнічення конкуруючої діяльності, пошук соціальної підтримки інструментального характеру, позитивне переформулювання;
- продуктивні стратегії міжкультурної адаптації пов'язані з позитивною (збалансованою) етнічною ідентичністю та етнічною толерантністю;
- отримані результати дозволяють стверджувати, що життєстійкість, толерантність до невизначеності та здатність до конструктивного копіngu є універсальними особистісними ресурсами міжкультурної адаптації, а етнічна ідентичність та етнічна толерантність – її етноспецифічними ресурсами.

Перспективи подальших досліджень мають полягати у вивченні умов та механізмів психологічного сприяння пристосування студентів-іноземців до нових соціокультурних умов в країні навчання, у тому числі через розвиток їх особистісних ресурсів міжкультурної адаптації.

Список використаних джерел

1. Почебут Л.Г. Кросс-культурная и этническая психология / Л.Г. Почебут. – СПб. : Питер, 2012. – 336 с.
2. Солдатова Г.У. Психология межэтнической напряженности / Г.У. Солдатова. – М. : Смысл, 1998. – 389 с.
3. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология / Т.Г. Стефаненко. – М. : Институт психологии РАН; «Академический проект», 1999. – 320 с.
4. Oberg K. Cultural Shock : Adjustment to new cultural environments / K. Oberg // Practical anthropology. – 1960. – № 7. – P. 177–182.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Pochebut L.G. Kross-kul'turnaja i jetniceskaja psihologija / L.G. Pochebut. – SPb. : Piter, 2012. – 336 s.

2. Soldatova G.U. Psihologija mezhjetnicheskoj naprjazhennosti / G.U. Soldatova. – М. : Smysl, 1998. – 389 s.
3. Stefanenko T.G. Jetnopsihologija / T.G. Stefanenko. – М. : Institut psihologii RAN; «Akademicheskij proekt», 1999. – 320 s.
4. Oberg K. Cultural Shock : Adjustment to new cultural environments / K. Oberg // Practical anthropology. – 1960. – № 7. – P. 177–182.

A.O. Borysova. Universal and ethnically specific resources of cross-cultural adaptation of students-foreigners. The problems of cross-cultural adaptation of students-foreigners in the country of educating are analysed in the article. The maintenance, displays, results, external and internal factors of cross-cultural adaptation are educed. It's certain, that even at favorable combination of all terms, the process of cross-cultural adaptation can cause the negative effects. It is shown that the most widespread negative effect of cross-cultural adaptation is culture shock. The influence of culture shock on ethno-psychological status of students-foreigners is considered. It is educed, that the most widespread consequence of negative influence of culture shock are violation of ethnic identity and decline of ethnic tolerance. It is concluded that the features of cross-cultural adaptation allow to attribute it to the difficult life situations. The theoretical analysis of problem of personality resources of difficult life situations overcoming is carried out. The theoretical model of personality resources of cross-cultural adaptation of students-foreigners is reasonable. The universal and ethnically specific elements in the structure of theoretical model of personality resources of students-foreigners' cross-cultural adaptation are distinguished. Position that the universal resources of cross-cultural adaptation are hardiness, tolerance for ambiguity, ability to constructive coping-behavior is set forth. It is shown that ethnically specific resources of cross-cultural adaptation there are a positive ethnic identity and ethnic tolerance. An empiric verification of theoretical model of personality resources of students-foreigner's cross-cultural adaptation is undertaken. It is well-proven that the most successful strategies of cross-cultural adaptation are related to the high level of hardiness, tolerance for ambiguity, ability to constructive strategies of coping-behavior, positive ethnic identity and ethnic tolerance.

Key words: students-foreigners, cross-cultural adaptation, personality resources, hardiness, tolerance for ambiguity, coping, ethnic identity, ethnic tolerance.

Received January 11, 2015

Revised January 19, 2015

Accepted February 12, 2015